

เปรียบเทียบรำจากไพรพฤษ: แนวคิดนิเวศสำนึก ในรวมบทกวี “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” ของ ไพวรินทร์ ขาวงาม¹

กุลสตรี มันทิกะ² ชีโรติ การสี³ สุรเกียรติ มะสุใส⁴ และศรัณย์ภัทร์ บุญสุข⁵

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาแนวคิดนิเวศสำนึกที่ปรากฏในรวมบทกวี นิพนธ์ “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” ของไพวรินทร์ ขาวงาม และวิเคราะห์ กลวิธีการนำเสนอแนวคิดดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก ปรากฏแนวคิดนิเวศสำนึกอย่างเด่นชัด ผ่านการเล่า เรื่องจากประสบการณ์ชีวิตของกวี โดยถูกนำเสนอผ่านองค์ประกอบ ต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทของธรรมชาติ ที่นอกจากจะมีความสัมพันธ์ในฐานะฉาก เพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึกกับ ตัวละครเอกเช่นวรรณคดีไทยในอดีตแล้ว แนวคิดดังกล่าวยังเป็น การมองธรรมชาติในลักษณะกระบวนทัศน์แบบองค์รวม เห็นได้จากธรรมชาติในฐานะมารดาผู้ให้กำเนิด ที่พึ่งพา ผู้ เยียวยา หรือแม้แต่เป็นคั่นช่องส่องพุทธธรรม ในทางกลับกัน กวีได้นำเสนอพฤติกรรมที่สะท้อนถึงระบบความคิดของมนุษย์ เป็นศูนย์กลาง จนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางธรรมชาติ การสร้างภาพลักษณ์ของเมืองที่มีบทบาทเป็นผู้ร้าย การกำหนด คุณค่า และให้ความหมายแก่ธรรมชาติ โดยตัวละคร โครงเรื่อง และฉาก เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่แนวคิดเรื่องตัวตน เจริญเติบโตของกวี อันเป็นการยืนยันอัตลักษณ์ของมนุษย์และ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกวีกับธรรมชาติที่ไม่สามารถแยก ออกจากกันได้ ส่วนในแง่ของกลวิธีการนำเสนอแนวคิดนิเวศสำนึก ปรากฏการใช้ภาษา เครื่องหมายวรรคตอน สัญลักษณ์ และ กลวิธีการเล่าเรื่อง ทำให้บทกวีนิพนธ์ฉายภาพแนวคิดนิเวศสำนึก ได้อย่างเด่นชัด

คำสำคัญ ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก ไพวรินทร์ ขาวงาม แนวคิด นิเวศสำนึก กวีนิพนธ์ไทย

^{2, 3, 4, 5} คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ประเทศไทย

² S60131109001@ssru.ac.th

³ S60131109002@ssru.ac.th

⁴ S60131109024@ssru.ac.th

⁵ saranpat.bo@ssru.ac.th

* ผู้รับผิดชอบหลัก

บทความวิจัย

รับบทความ: 6 มกราคม 2564

แก้ไขบทความ: 8 เมษายน 2564

ตอบรับ: 17 มิถุนายน 2564

Hearing the Sound of Nature: Ecocriticism Perspectives in Paiwarin Khao-Ngam's Poem Entitled '*Where there is love, love is there*' [Tee Dai Mee Rak Tee Nan Mee Rak]

Kunlasatree Manthika^{2*}, Teerachot Kansee³, Surakiat masusai⁴, Saranpat Boonhok⁵

Abstract

This paper aims to study Paiwarin Khao-Ngam's poem entitled '*Where there is love, love is there*' [Tee Dai Mee Rak Tee Nan Mee Rak] through ecocritical lens as well as to analyze literary techniques to present that perspective. The results show that *Where there is love, love is there* represents predominantly themes dealing with nature which is inspired by the poet's experiences, and depicts varied elements in the poem. As analyzed through an ecocritical lens, nature is not only constructed as the setting in the story related to characters like classical Thai literature, the holistic relationship between human and nature is also emphasized. It means that nature in this poem represents many functions to encourage human like mother nature, spiritual reliance, mental healing, and reflection of Buddhist didactic. However, humans are the cause of negative effects to nature. Human-centric sentiment, then, is the key

^{2, 3, 4, 5} Faculty of Education
Suan Sunandha
Rajabhat University
Thailand

² S60131109001@ssru.ac.th

³ S60131109002@ssru.ac.th

⁴ S60131109024@ssru.ac.th

⁵ saranpat.bo@ssru.ac.th

* Correspondence

Research Article

Received: 6 January 2021

Revised: 8 April 2021

Accepted: 17 June 2021

concept highlighted for leading human behavior to destroy natural resources. As for illustration, this poem personifies urbanization as the antagonist resulting in natural transformation; moreover, a human centric view also defines values to nature instead of living with respect to nature. Therefore, the poet stimulates readers by the notion of holistic view between human and nature with humbling and respectful to each other instead of humancentric sentiment. Regarding the literary techniques used to portray that theme, the poet composes characters, plots, and settings in these poems connected to ecological self-conception. Moreover, the poet selects many elaborate figures of speech, punctuations, and symbols to thoroughly compose the poem.

Keywords: *'Where there is love, love is there'*, Paiwarin
Khao-Ngam, Ecocriticism, Thai Poem

1. บทนำ

ธรรมชาติมีความเกี่ยวข้องกับวรรณคดีและวรรณกรรมไทยหลากหลายลักษณะ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถือเป็นเรื่องที่ได้รับการนำเสนอในผลงานวรรณกรรมมาโดยตลอด แสดงให้เห็นว่ามนุษย์และธรรมชาติมีความใกล้ชิดกันอย่างไรก็ตามมนุษย์ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังจะเห็นได้จากแนวคิดที่กล่าวว่า “ความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติทำให้เกิดความรู้สึกสองด้านควบคู่กัน คือ ความสำนึกในอำนาจของธรรมชาติ และความหวาดระแวง” (ดวงมน จิตรจำนงค์, 2540, น. 115) กวีมักใช้ความผูกพันของมนุษย์ต่อธรรมชาติ แสดงความผูกพันระหว่างตัวละคร แต่อีกนัยหนึ่งธรรมชาติได้ถูกนำเสนอให้อยู่ในฐานะของฉาก อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่อง ดังนั้น หากผู้ศึกษาวรรณกรรมได้ทำความเข้าใจ และตีความแก่นสารของเรื่อง มักจะมองไปในทิศทางเดียวกันว่าธรรมชาติเป็นเพียงแค่ฉากเท่านั้น

ในทางกลับกัน ธรรมชาติกลับไม่ได้เป็นเพียงฉากใดฉากหนึ่งในวรรณกรรม แต่ยังเป็นพื้นที่สำหรับนำเสนอประเด็นปัญหาทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิพากษ์วิจารณ์ความโหดร้ายของการกระทำมนุษย์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนมุมมองและทัศนคติของมนุษย์ต่อธรรมชาติ แนวความคิด เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่มนุษย์ทุกคนพึงตระหนักรู้ในปัญหา ร่วมกันแก้ไขอนุรักษ์ และสร้างกระบวนการทัศนวิสัยต่อธรรมชาติ ตลอดจนสิ่งแวดล้อม ที่มักถูกมนุษย์มองข้าม คุกคาม และทำลาย ซึ่งแวดวงวรรณกรรมปรากฏการศึกษาทางวรรณกรรมแนวใหม่ เรียกว่า “การวิจารณ์เชิงนิเวศ” หรือ “แนวคิดนิเวศสำนึก” (Ecocriticism) แนวคิดนี้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งแตกต่างจากแนวการศึกษาวรรณกรรมที่ผ่านมา มักให้ความสนใจแก่นมนุษย์ สังคม และวัฒนธรรม ในขณะที่การวิจารณ์แนวนิเวศพยายามเบี่ยงเบนความสนใจไปจากมนุษย์และให้ความสำคัญกับโลกทางกายภาพ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์

โลกธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมจึงมิใช่เพียงฉาก (Setting) หรือเวทีสำหรับให้ตัวละคร โดดเด่น หากแต่เป็นตัวละครสำคัญซึ่งมีความสามารถที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อตัวละครในเรื่องอีกด้วย (ดารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์, 2560, น. 239-241)

“ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” เป็นกวีนิพนธ์อีกเล่มหนึ่งที่มีความน่าสนใจในการวิจารณ์ ตามแนวคิดนิเวศสำนึก โดยกวีนิพนธ์เล่มนี้ได้รับการเผยแพร่สู่สายตาสาธารณชน เมื่อปี พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นผลงานของไพโรรินทร์ ขาวงาม ศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ (ปี 2558) ที่ถ่ายทอดความรู้สึกร้อยเรียงผ่านบทกวี จากประสบการณ์เส้นทางชีวิตของตนเอง เนื่องจากกวีเกิดในครอบครัวชาวนาทุ่งกุลาร้องไห้สุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จึงมีความใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติ ผลงานกวีนิพนธ์จึงเต็มเปี่ยมไปด้วยกลิ่นอายของชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอให้เห็นถึงความงดงามของธรรมชาติและชนบท ดังบทกวีความตอนหนึ่งว่า

ยามรุ่งยามเยาว์ทุ่งข้าวน้ำค้าง	ชีวิตทุ่งกว้างที่ทางท้องถิ่น
เคียวคมไบข้าวไต้ดาวเหนือดิน	ฟ้าเรื่อลมรินวิญญูณชาวนา

(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 41)

นอกจากนี้ กวีนิพนธ์เล่มนี้ มิเพียงแต่แสดงบทบาทของธรรมชาติในพื้นที่แห่ง อุตตตัตตวนมนุษย์เท่านั้น ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของธรรมชาติในฐานะผู้เยียวยา และการประกอบสร้างจิตวิญญาณ ความเป็นมนุษย์ ซึ่งสะท้อนแนวคิดแบบองค์รวม ที่ให้คุณค่าและความหมายต่อธรรมชาติ การดำรงชีวิตของสรรพสิ่งที่มีความเกี่ยวข้อง โยงใยกันอย่างเป็นระบบ โดยยึดธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง ดังเห็นได้จากการตั้งชื่อเรื่อง “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” สะท้อนถึงพื้นที่แห่งธรรมชาติและพื้นที่ในชนบทที่กวีเคยผูกพัน จนนำมาสู่การโหยหาอดีตผ่านการนำเสนอผูกเรื่องราวต่างๆ ดังปรากฏในรวมบทกวี เล่มนี้

ลักษณะการประพันธ์และแนวคิดที่น่าสนใจดังกล่าว จึงมีการศึกษาวิจัยงานวรรณกรรมของไพโรรินทร์ หลากหลายแง่มุม อันทำให้เห็นความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของกวีได้อย่างชัดเจน จากการเลือกสรรถ้อยคำเพื่อนำเสนอเนื้อหาอย่างเหมาะสม แม้จะเป็นคำเรียบง่ายแต่มีความโดดเด่น ทั้งด้านเสียงและความหมายที่มุ่งเน้นคำที่มีนัยทางความรู้สึก เนื้อหาของบทกวีสะท้อนให้เห็นทัศนคติที่มีต่อสังคมเมืองในแง่ลบ และพยายามชี้ให้เห็นว่าสังคมชนบทเป็นสังคมในอุดมคติ (นฤมล อินทรลักษณ์, 2545, น. ๖) อีกทั้งกวีมักสอดแทรกเรื่องราวของธรรมชาติผ่านวรรณกรรมหลายเรื่อง อาทิ ม้าก้านกล้วย ฤดีกาล เจ้านกวี ด้วยการใช้อินทิมาภาพของธรรมชาติในกวีนิพนธ์เพื่อนำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย (เบญจพร เนียรนาทสกุล, 2544, น. 301)

ด้วยเหตุนี้ กวีนิพนธ์ “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” จึงมีความน่าสนใจในการศึกษาตามกรอบแนวคิด การวิจารณ์แนวนิเวศสำนึก เพื่อชี้ให้เห็นว่ากวีได้มีการนำเสนอธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร และนำกลวิธีใดบ้างมาใช้ในการสร้างสรรค์งานดังกล่าว โดยกวีนิพนธ์เล่มนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักเท่าใดนัก สังเกตได้จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ยังไม่พบบางชิ้นใดที่วิเคราะห์เกี่ยวกับผลงานนี้ บทความวิจัยฉบับนี้ จึงมุ่งศึกษาแนวคิดนิเวศสำนึกที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” ของไพโรรินทร์ ขาวงาม และวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดดังกล่าวที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ เพื่อเข้าใจ และมองเห็นคุณค่างานวรรณกรรมของกวีได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ตามกรอบแนวคิดนิเวศสำนึกได้อีกด้วย

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดนิเวศสำนึกที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” ของไพโรวรินทร์ ขาวงาม
2. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดนิเวศสำนึกที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก”

3. กรอบความคิดการวิจัย

การศึกษาแนวคิดนิเวศสำนึกในกวีนิพนธ์ “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” ของไพโรวรินทร์ ขาวงาม ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย ดังนี้

1. กรอบแนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์แนวนิเวศสำนึก (Ecocriticism) เป็นการวิจารณ์วรรณกรรม ที่เน้นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างนักเขียน ตัวบท และโลกทางกายภาพตามมโนทัศน์แบบองค์รวมหรือการมองโลกธรรมชาติเป็นศูนย์กลางท่ามกลางความหลากหลายในระบบนิเวศ
2. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอผ่านภาษา การใช้คำ สัญลักษณ์ และกลวิธีการนำเสนอด้านการเล่าเรื่อง เพื่อสร้างความประทับใจ และดึงดูดให้น่าติดตาม

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. สืบค้นและรวบรวมผลงานวรรณกรรมของไพโรวรินทร์ ขาวงาม ที่ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดเคยนำมาศึกษา
2. คัดเลือกงานกวีนิพนธ์ของไพโรวรินทร์ ขาวงาม จำนวน 1 เล่ม ได้แก่ ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก

3. เก็บข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงสื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์
4. ศึกษาตัวบทที่เลือกมาใช้ในการวิจัย โดยวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดนิเวศสำนึกและศึกษากลวิธี การนำเสนอธรรมชาติ
5. สรุปผลการวิเคราะห์

5. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า รวมบทกวีนิพนธ์เรื่อง “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” ของไพวรินทร์ ขาวงาม สามารถสรุปผลการศึกษานเวศนิเวศสำนึกที่ปรากฏในกวีนิพนธ์และกลวิธีการนำเสนอภาพธรรมชาติตามแนวคิดนิเวศสำนึกได้ดังนี้

1. นิเวศสำนึกในรวมบทกวีนิพนธ์ “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก”

1.1 อัดตามมนุษย์ สู่จุดศูนย์กลางโลก

ความเชื่อที่ว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตสูงส่ง มีวิวัฒนาการสูงสุด และสามารถกำกับควบคุมธรรมชาติทุกประเภทบนโลกผ่านเหตุและผลได้ ทศนคติดังกล่าวจึงสร้างความชอบธรรม ในการเบียดเบียนธรรมชาติ หรือเอื้อให้เกิดการใช้ทรัพยากรโลก อย่างไรก็ตาม ทัศนะดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อตามคริสต์ศาสนาเรื่องการสร้างมนุษย์ให้มีลักษณะตามพระเจ้า เสมือนเป็นผู้ได้รับมอบหมายให้เป็นนาย แห่งสรรพสิ่งทั้งมวล (เพชรวรรณ บุญพร้อมกุล, 2562, น. 380) จนนำมาสู่วิกฤตทางธรรมชาติอย่างไม่สิ้นสุดจากรวมบทกวีนิพนธ์ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก มีลักษณะแนวคิดดังกล่าวที่สะท้อนให้เห็นภาพของมนุษย์ ที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางผ่านการนำเสนอ 4 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

(1) เมือง: การกลืนกินวิถีชีวิตแห่งธรรมชาติ

การขยายพื้นที่ของเมืองถือเป็นภาวะการณ์สำคัญที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เมื่อจุดหมายหลักของชีวิตมนุษย์คือการแสวงหาความเจริญก้าวหน้าที่จะนำพาชีวิตไปสู่ความสะดวกสบาย พื้นที่ของชนบทจึงเป็นกลไกสำคัญที่ถูกทำให้แปรเปลี่ยนไป

(บุญศักดิ์ แสงระวี, 2544) และด้วยเหตุนี้ การขยายพื้นที่ของเมือง จึงเป็นประเด็นสำคัญในบทกวีนิพนธ์ที่ไพวรินทร์นำมาแสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองและความเจริญที่เข้ามารุกรานพื้นที่ทางธรรมชาติ จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งพื้นที่สีเขียวและพื้นที่ภายในจิตใจมนุษย์ ดังเช่น เรื่องราวที่ปรากฏในกวีนิพนธ์เรื่อง “แม่น้ำน้ำตา” เป็นกวีนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการรุกรานพื้นที่ทางธรรมชาติในชนบท โดยกวีพยายามกล่าวถึงแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ คอยหล่อเลี้ยงชีวิตและเป็นที่อาศัยของสัตว์ต่างๆ แต่เมื่อความเจริญของเมืองเข้ามาในชนบท ทำให้แม่น้ำซึ่งเป็นพื้นที่แห่งธรรมชาติถูกทดแทนด้วยเขื่อน หรือตัวแทนของเมือง ดังตัวอย่างบทกวีความตอนหนึ่งว่า

แม่น้ำน้ำตา...	ไหลจากฝั่งฟ้า ลากจากฝั่งฝัน
รอนจากเบื้องบึงบางของปางบรรพ์	แรมนิรันดร์ ณ ลุ่มน้ำความเป็นจริง
ดินดำน้ำชุ่มพุ่มไม้...	สองฝั่งปากใจทุกชายหญิง
อุดมสมบูรณ์พูนพิง	เหนือตลิ่ง ใต้ตลิ่ง ตลอดกาล
...	
สองฝั่งปากแม่น้ำน้ำตา...	ใครคงหลงหาผาหิน
เขื่อนกั้นกาลเวลาน้ำตาริน	ลี้มลี้เสียแล้วซึ่งธารทอง

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 192-193)

จากบทกวีข้างต้นจะเห็นได้ว่า การทำให้พื้นที่ธรรมชาติที่เคยผูกพันกลายเป็น “ความหลงลี้ม” ของคนในชนบท “ลี้มลี้เสียแล้วซึ่งธารทอง” จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้สูญเสียตัวตนและอัตลักษณ์วิถีชีวิตดั้งเดิม ประกอบกับพื้นที่ทางธรรมชาติถูกทำลาย นำมาซึ่งความแปลกแยกและความรู้สึกโหยหาอดีต ในขณะที่เดียวกัน บทกวีนิพนธ์ของไพวรินทร์ ขาวงาม ได้มีการนำเสนอการรุกรานพื้นที่ทางธรรมชาติภายในจิตใจมนุษย์ กล่าวคือ กวีพยายามกล่าวถึงการขยายตัวของเมือง ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อความคิดของคนชนบท เห็นได้จากบทกวีนิพนธ์เรื่อง “ผีไม่มีที่เฝ้า” แสดงวิถี

ชีวิตของคนชนบทที่ต้องดิ้นรน เพื่อเลี้ยงปากท้องของตนเอง และเมื่อค่านิยมความเป็นเมืองที่เข้ามามีอิทธิพลทางความคิด ส่งผลให้พวกเขาต้องละทิ้งพื้นที่ทางธรรมชาติให้กลายเป็นพื้นที่แห่งความว่างเปล่า ดังตัวอย่างบทกวีความตอนหนึ่งว่า

หันหลังให้ท้องนา	หันหน้าให้เมืองหลวง
ต้องสู้ ต้องเสียดวง	ต้องแหนหวงซึ่งศักดิ์ศรี
...	
ที่นี่...ที่พึงเฟื่อง	ที่นี่...เมืองอุตสาหกรรม
อุดมบริโภคล้ำ	วัฒนธรรมอันเลิศกว่า
เศษกระดาษ พลาสติก	ต้องลมพริกกระริกฟ้า
ปลิวประหนึ่งแสวงหา	เศษสารสารพัด

(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 60-61)

จากบทกวีข้างต้น จะเห็นได้ว่ากวีได้กล่าวถึงการพลัดถิ่นฐานบ้านเกิดของคนชนบท ทิ้งท้องไร่ ท้องนาและหันหน้าเดินทางเข้าสู่เมืองหลวง เพื่อไปสู่เสียดวง หารายได้ปกครองชีวิต เหตุเพราะเมืองเป็นพื้นที่แห่งความเจริญ และมีระบบอุตสาหกรรมที่สร้างความสะดวกสบายให้กับชีวิตมนุษย์ แต่ในทางกลับกัน กวียังนำเสนอความเจริญของเมืองให้กลายเป็นผู้ทำลายพื้นที่แวดล้อมรอบตัวมนุษย์ เห็นได้จาก “เศษกระดาษ พลาสติก ต้องลมพริกกระริกฟ้า” ซึ่งเป็นการตอกย้ำว่าเมืองแม้จะเป็นพื้นที่แห่งความเจริญ อุดมสมบูรณ์ด้วยการบริโภคและวัฒนธรรม แต่คุณค่าของความเป็นคนกลับถูกลดทอนลงไป “ในความหมายด้อยต่ำ ถูกกระทำถูกทับถม ในขณะของสังคม ในลมลมแล้งแล้งหวัง”

ความรู้สึกที่เปลี่ยนไปของตัวละครในบทกวีแสดงให้เห็นว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการอย่างแท้จริง ด้วยความรู้สึกที่มีความสุขมากกว่าสังคมเมือง พื้นที่ชนบทจึงกลายเป็นที่พึงพิงสุดท้ายที่ตัวละครพลัดถิ่นเข้าใจและเห็นคุณค่าของชนบท ตลอดจน

กลับมาพึ่งพาธรรมชาติแบบสันตวิธี โดยไม่ต้องแสวงหาผลประโยชน์หรือเลี้ยงดวงเพื่อความอยู่รอด

กลับบ้านเกิดเถิดหนา!	หวนไปหาบึงซังข้าว
หนังสือพิมพ์ตีข่าว	“วิญญูณรวดร้าวเร่ร่อน”
มุ่งหน้าสู่ทางฝัน	หันหลังให้มหานคร
ไร้สิทธิ์ขึ้นชิงตะกอน...	“จำต้องนอนในหลุมดิน!”

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 60-61)

จากตัวอย่างข้างต้น กวีชี้ให้เห็นถึงความโหดร้ายของเมืองที่ทำลายทั้งสุขภาพร่างกายและจิตวิญญาณ ความเป็นมนุษย์ ตลอดจนความไม่มั่นคงของชีวิต ทำยที่สุดผู้ที่พลัดถิ่นก็ยังคงโยยหาธรรมชาติเพื่อหลุดพ้นจากสภาวะดังกล่าว อีกทั้งกวียังพยายามเน้นย้ำถึงภาพของเมืองที่ถูกขับเน้นออกมาในลักษณะของผู้ร้าย ในขณะที่ธรรมชาติทำหน้าที่เป็นผู้เยียวยาและเป็นที่พักพิงในวาระสุดท้ายของชีวิต

อนึ่ง การทำให้พื้นที่ธรรมชาติที่เคยผูกพันกลายเป็นความหลงลืมของคนในชนบท จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้สูญเสียวิถีชีวิตดั้งเดิม โดยเฉพาะพื้นที่ทางธรรมชาติ และพื้นที่ภายในจิตใจมนุษย์ถูกทำลาย นำมาซึ่งความแปลกแยกและความรู้สึกโหยหาอดีต โดยสามารถสรุปเป็นแผนภาพพื้นที่ ความเป็นเมืองกับการกลืนกินจิตวิญญาณแห่งธรรมชาติได้ดังนี้

จากแผนภาพข้างต้น แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตคนชนบทในสองด้าน กล่าวคือ ชีวิตที่ต้องดิ้นรน ทั้งถิ่นฐานบ้านเกิดสู่สังคมเมืองเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ แต่ท้ายที่สุดต้องกลับคืนสู่ชนบทหรือพื้นที่แห่งธรรมชาติ เพราะความเป็นเมืองได้ขบขันความรู้สึกแปลกแยกและเป็นอื่น เช่นเดียวกันกับคนชนบทที่เคยมีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ เมื่อถูกรุกรานจากความเจริญก้าวหน้าของเมืองจึงรู้สึกแปลกแยก และโยยหาชนบทที่เคยถูกห้อมล้อมด้วยธรรมชาตินั่นเอง

(2) ทุนนิยมและบริโภคนิยม: ภัยเงียบ สู่การช่วงชิงผลประโยชน์จากธรรมชาติ

ในยุคที่สังคมถูกครอบงำด้วยระบบทุนนิยมและบริโภคนิยม จึงกลายเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่ลดทอนคุณค่าของธรรมชาติ ทำให้ถูกแปรรูปเป็นสินค้า และถูกรอบครอบ ไม่ว่าจะบนผืนดิน สายน้ำ ป่าไม้ โดยใช้กลไกทางการตลาด เพื่อสุขภาพกร ขมิยบ้าน และแหล่งอาหารของสรรพชีวิต (กานมณี ภูภักดี, 2547, น. 3) บทกวีเรื่อง “ท้องถึงทิศ คิดถึงบ้าน” ได้นำเสนอสภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำมูล ที่ต้องกัดฟันต่อสู้กับการเข้ามารุกรานพื้นที่ของกลุ่มนายทุน เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ จากการสร้างเขื่อนในปี 2542 ซึ่งการสร้างเขื่อนได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านที่พักอาศัยอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำมูล ทำให้ชาวบ้านต่างรู้สึกอึดอัดและคับแค้นใจเป็นอย่างมาก แต่สุดท้ายต้องยอมจำนนต่อนายทุน ดังในบทกวี

...ใบหน้าชานา ใบหน้าชาวบ้าน	เส้นทึบตัดผ่าน เกรียมกร้าน ผ่ายผอม
เพียงแผนที่โลก เพียงโคกที่ล้อม	เพียงพร้าจ๋ายอม เปรียงพร้อมจำนน
	...
...“เฮาทุกข์...เฮาทุกข์...แปลว่าเฮาทุกข์”	แม่จ๋า ! ข้าจุก ลมทุกข์พัดต้อง
โอยหนอ ! เจ้านาย ได้ฟ้าสีทอง	แสงใดไหนส่อง ? ต้องมุลขุ่นแค้น !

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 22)

จากบทกวีข้างต้น จะเห็นได้ว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูลกำลังทุกข์ใจ และตรอมใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากการเข้ามาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางธรรมชาติ ในชนบทดังกล่าว เป็นการกระทำของนายทุนที่มีได้เพียงแต่เข้ามาครอบงำผลประโยชน์ จากพื้นที่ชนบทเท่านั้น แต่ยังเข้ามาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางธรรมชาติอีกด้วย วิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับธรรมชาติจึงถูกกัดกร่อนให้กลายเป็นอื่น ซึ่งกวีพยายามเน้นย้ำความรู้สึกของคนในชนบทว่า “แม่จ๋า! ข้าจุก” กำลังบ่งบอกถึงแม่น้ำมูลเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่เชื่อมโยงกับชาวบ้านในระดับจิตวิญญาณและความเป็นตัวตนของคนท้องถิ่นที่ยึดโยงกับวิถีชีวิต ในฐานะแม่ผู้ให้กำเนิด

นอกจากนี้ใน “บทสรรเสริญของขยะ” กวีได้นำเสนอผลเสียของการบริโภคนิยม จนเกินขอบเขตไว้อย่างชัดเจน โดยกล่าวถึงการบริโภคของคนในสังคมเมืองที่กินและใช้สินค้าต่างๆ จนหมดสิ้น ขณะเดียวกันสิ่งของที่ถูกใช้ไปแล้ว กลับกลายเป็นกองขยะเน่าเหม็น มีแมลงวันและหนอนชอนไช นำขยะแขยง ดังบทกวีความตอนหนึ่งว่า

...ข้าวของเครื่องกิน กลิ่นไม่หอม	แมลงวันรุมตอมเศษอาหาร
ย้วยหนอน เยี้ยหนอน ส้วราญนาน	เสมือนฉลองเทศกาลบุรีรัมย์
เสมอว่าเฉลิมฉลองกองขยะ	อารยะไทยประเทศวิเศษสม
แมลงวันชอนหนอนสัจจรอาจรม	หลงบริโภคนิยม อุดมดี

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2455, น. 78)

จากบทกวีข้างต้น จะเห็นได้ว่า กวีนำเสนอพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีความหลงใหลในการบริโภคนิยมจนขาดสติ เมื่อไม่มีสินค้าต่างๆ ที่เพียงพอต่อความต้องการ จึงหันไปแย่งขยะเน่ากินแทน “คนโง่แห่งประเทศวิเศษสมัย...โง่โง่! ข้าไปไม่ทันกิน” (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 78) ซึ่งการใช้ชีวิตบนพื้นฐานของระบบทุนนิยม และบริโภคนิยม เป็นลักษณะของการดิ้นรน ขวนขวาย เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรหรือสิ่งที่ตนต้องการจนเกินขอบเขต ทำให้ตัวละครในเรื่องมีพฤติกรรมการแย่งชิงของเหลือ

จากสัตว์สกปรก การให้ภาพ “การแย่งชิงขยะ” ของกวี ได้ชี้ให้เห็นว่า แม้นมนุษย์จะมี ทรัพยากรหรือสิ่งอำนวยความสะดวกสบายมากเพียงใด แต่คนในสังคมเมืองยังคง หันมาแย่งแหล่งอาหารของสัตว์อย่างหนอนและแมลงวัน ซึ่งถือเป็นการช่วงชิง ผลประโยชน์จากธรรมชาติในลักษณะหนึ่งอีกด้วย

ขณะเดียวกัน “เพลงเด็กร้องเล่น” กวีได้มีการเน้นย้ำถึงภัยคุกคามจากระบบ ทุนนิยมที่เกิดขึ้นในสังคมชนบท สะท้อนให้เห็นว่าการขยายตัวของระบบทุนนิยมได้ เข้ามาครอบงำคนชนบทอย่างเต็มรูปแบบ เห็นได้จากพฤติกรรมและวิถีชีวิตของคน ชนบทเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง โดยในเรื่อง กวีได้นำเพลงเด็กร้องเล่นของจังหวัด ร้อยเอ็ดมาร้อยเรียงเล่นล้อต่อเป็นบทๆ กล่าวถึงปัญหาที่เกิดจากระบบทุนนิยม ซึ่ง การนำเพลงเด็กร้องเล่นมาสร้างสรรค์เนื้อร้องใหม่นั้น ถือเป็นการนำเสนอเอกลักษณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไหลเวียนอยู่ในชนบท สะท้อนวิถีชีวิตที่เรียบง่าย แต่เมื่อระบบ ทุนนิยมเข้ามา จึงทำให้ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป ดังบทกวีความตอนหนึ่งว่า

“อีเก็งเดือนดาว	ผู้สาวดำข้าว
ผู้เฒ่าเปาแคน	ตักแตนเป่าปี
กุดจี่ไถนา	นกกระทาตปูด”
...	
...อีเก็งเดือนดาว	ผู้สาวชายข้าว
ผู้เฒ่าชายแคน	ตักแตนชายปี
กุดจี่ชายนา	นกกระทาชายไซ่

(ไพรวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 108)

จากบทกวีจะเห็นได้ว่า “ผู้สาว” ซึ่งเปรียบเสมือนคนรุ่นใหม่ที่กำลังชีพแบบดั้งเดิม ด้วยการดำข้าวรวมไปถึง “ผู้เฒ่า” “ตักแตน” “กุดจี่” หรือแม้แต่ “นกกระทา” ที่เคยใช้ ชีวิตแบบสงบสุขและอุดมสมบูรณ์ด้วยวิถีชีวิตแห่งธรรมชาติ แต่เมื่อมีระบบทุนนิยม หรือการค้าขายเกิดขึ้น ส่งผลให้คนในชนบทรวมไปถึงสัตว์ซึ่งเป็นตัวแทนของธรรมชาติ

เปลี่ยนแปลงไป ต่างพากันค้าขายสิ่งที่ตนเองมี เพื่อหาผลประโยชน์จากเงินตรา ทำยที่สุด
 “อีเก็งเดือนดาว ผู้สาวแลกข้าว ผู้เฒ่าขอแคน ตักแตนขอปี กุดจีแลกนา นกกระทาขอกู้”
 กลายเป็นความขาดแคลนและหลงลืมตัวตนแห่งธรรมชาติในที่สุด ดังบทกวีความ
 ตอนหนึ่งว่า

...อีเก็งเดือนดาว	ผู้สาวลืมห้าว
ผู้เฒ่าลืมแคน	ตักแตนลืมปี
กุดจีลืมนา	นกกระทาลืมต

(ไพพรรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 108)

(3) สิ่งแวดล้อมปนเปื้อนสารพิษ: ภัยร้ายจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์

ในยุคที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้า ผู้คนต่างได้รับประโยชน์จาก
 วิทยาการในการอำนวยความสะดวกต่อการใช้ชีวิตในด้านต่างๆ แต่ในขณะเดียวกัน
 ความก้าวหน้าเหล่านี้ ก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างไร้ขีดจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ปัญหาที่ส่งผลเสียต่อชีวิตมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ใน
 ทกวี “ผีไม่มีที่เผา” กวีได้มีการนำเนื้อหาที่สิ่งแวดล้อมปนเปื้อนสารพิษ โดยได้รับแรง
 บันดาลใจจากข่าวซาเล้งเก็บของเก่าที่พบแท่งโคบอลต์-60 และได้นำติดตัวกลับไป
 ทำให้ได้รับผลกระทบจากรังสีจนเกิดอาการเจ็บป่วยและเสียชีวิตในที่สุด เมื่อนำศพ
 กลับบ้านมาที่ต่างจังหวัด ชาวบ้านในพื้นที่กลับไม่ยอมให้เผา เนื่องจากกลัวรังสีดังกล่าว
 จนในที่สุดต้องใช้วิธีการฝังดินแทน ดังบทกวีความตอนหนึ่งว่า

อยู่ไม่มีที่หมาย	ตายไม่มีที่เผา
กรรมหนักอันใดเล่า ?	หรือบุญเก่าไม่มีขาย
รังสีอำมหิต	วิทยาศาสตร์ระบาศระกาย
กัดกินทุกใจหมาย	สุ่มใจร้ายในเพลิงร้อน

(ไพพรรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 61)

จากบทกวีข้างต้น กวีพยายามแสดงภาพความโหดร้ายของรังสีที่เกิดขึ้นจากแท่งโคบอลต์-60 ซึ่งเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ การที่กวีใช้คำว่า “อำมหิต” เป็นการสื่ออารมณ์ถึงความโหดร้ายและรุนแรงของรังสีที่นอกจากจะมีอันตรายต่อร่างกายแล้ว ยังกัดกินหัวใจของความเป็นมนุษย์อีกด้วย กวีพยายามเน้นย้ำความอันตรายของสารเคมีดังกล่าว เพื่อต้องการสร้างความตระหนักให้กับผู้อ่านถึงภัยที่จะเกิดขึ้นจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นเสมือนดาบสองคมที่นอกจากจะให้คุณประโยชน์มากมายแล้ว แต่ยังสามารถให้โทษมหันตได้อีกด้วย ถ้าหากสิ่งเหล่านี้หลงเข้าไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมโดยไร้ประสิทธิภาพในการควบคุมดูแล

(4) สัตว์ศึกษา: การสวมใส่สัญชาติญาณจากสัตว์สู่คน

มนุษย์และสัตว์มีความเกี่ยวข้องกันในฐานะส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ และมีความสัมพันธ์กันในหลากหลายมิติ การสร้างสรรคดีปะวรรณกรรม มนุษย์มักจะนำเอาเรื่องราวของสัตว์มาเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาเสมอ (ธัญญา สังขพันธ์านนท์, 2556, น. 330) โดยการนำเสนอภาพสัตว์ในตัวบทวรรณกรรม มักปรากฏการใช้แนวคิด “การทำให้เป็นมนุษย์ หรือการทำให้มีลักษณะของมนุษย์” (Anthropomorphism) ซึ่งบ่งบอกความรู้สึก การกระทำของมนุษย์ให้กับสัตว์ สิ่งของ หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ทั้งนี้ แนวคิด “การทำให้เป็นมนุษย์” มีนิยามคล้ายคลึงกับ “บุคคลวัต” (Personification) แต่มีความหมายเฉพาะในด้านของการพิจารณาในมุมมองของสัตว์ศึกษา โดยเฉพาะการสวมใส่พฤติกรรม บุคลิกลักษณะของมนุษย์สู่สัตว์ ผ่านกลวิธีการใช้ภาษา สัญญา และสัญลักษณ์ (ธัญญา สังขพันธ์านนท์, 2560, น. 354)

จากการศึกษาวินิพนธ์เรื่องที่ได้มีรัก ที่นั่นมีรัก พบว่า กวีได้นำเสนอการประกอบสร้างความเป็นสัตว์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่มักดำเนินไปบนพื้นฐานของมนทัศน์การแบ่งแยกมนุษย์ออกจากสัตว์ โดยสัตว์ในเรื่องจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สัตว์ป่า และสัตว์เมือง หรือสัตว์เลี้ยง ปรากฏการประกอบสร้างคุณค่าของสัตว์ในลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ สัตว์เมืองถูกยกย่อง

ให้ความหมายว่าเป็นมิตรกับมนุษย์ได้รับความเห็นอกเห็นใจ มีความเชื่อ สามารถควบคุมได้ ในขณะที่สัตว์ป่าถูกนิยามว่ามีความป่าเถื่อน โหดร้าย สัตว์ชาติญาณดิบ และเป็นนักล่า (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 365) การประกอบสร้างความเป็นสัตว์ในลักษณะดังกล่าว กวีได้นำเอาสัตว์ชาติญาณของความเป็นสัตว์ป่าที่มีความโหดร้าย สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมความเป็นมนุษย์ในทางที่ไม่ดี ดังจะเห็นได้จากบทกวี “นิทานคนกินคน” ความตอนหนึ่งว่า

สังคมคนกินคน	สุขทุกข์กันไปทุกที่
คนกินก็อ้วนพี	คนเสียก็ก็ถูกทุบ
ทุบเถื่อเลือดเนื้อหวาน	ชดเคี้ยวนานเหนียวหนับหนุบ
ง่ำง่า งามจับจับ	อุบอับอุบ ตูบต๊ับไต

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 94)

จากบทกวีข้างต้น แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมและการกระทำของมนุษย์ที่มีสัตว์ชาติญาณความดิบเถื่อนเหมือนสัตว์ป่า โดยการกินมนุษย์ด้วยกันเอง ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าว กวีได้ประกอบสร้างขึ้นเพื่อต้องการเสียดสีพฤติกรรมของมนุษย์ที่ต้องต่อสู้และดิ้นรน เพื่อเอาชีวิตรอดจนละทิ้งความเป็นมนุษย์ การนำเสนอพฤติกรรมของสัตว์ป่าในร่างของคน จึงเป็นลักษณะของการมองโลกโดยยึดมนุษย์ เป็นศูนย์กลาง นำมาซึ่งการลดทอนคุณค่าของสัตว์ โดยแท้ที่จริงแล้วสัตว์ชาติญาณและความโหดร้ายดังกล่าว เป็นไปเพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ที่ถูกส่งต่อทางสายพันธุ์กรรมเท่านั้น

นอกจากนี้ ในกวีนิพนธ์ “ชุดเห่เมือง ในบทที่สาม” กลอนเมืองแปดสุภาพ กวีกล่าวถึงความเป็นสัตว์ โดยระบุพฤติกรรมของสัตว์ที่ปรากฏไว้ในเรื่องอย่างชัดเจน ดังบทกวีความตอนหนึ่งว่า

ไฉ่เมืองหนอ หนอเมือง ไฉ่เมืองหนอ เราอยู่รอวันที่ฟ้าสีเหลือง
ฤาเราถูกผูกมัดเป็นสัตว์เมือง จึงเชื่องเชื่อง ซ้ำซ้ำ ผ่ากันเอง
(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 74)

จากบทกวีข้างต้น กวีได้กล่าวถึงสัตว์เมือง โดยระบุพฤติกรรมว่ามีความเชื่องช้า แต่ในขณะที่เดียวกันกลับปรากฏลักษณะของการชนผ่ากันเอง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ โหดร้ายตรงข้ามกับความเป็นสัตว์เมือง การนำเสนอลักษณะของสัตว์เมืองดังกล่าว กวีตั้งใจเสียดสีพฤติกรรมของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันมีพฤติกรรมภายนอกเป็นมิตร แต่ภายในกันบึ้งหัวใจลับจ๋องที่จะทำลายพวกเดียวกันเอง หากมองในอีกแง่มุมหนึ่ง ความเป็นเมืองส่งผลให้เกิดการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ และปลุกสัญชาตญาณ ความดิบเถื่อน ด้วยการแสดงพฤติกรรมโหดร้ายดังกล่าว หนึ่ง อาจเป็นเพราะสัญชาตญาณ ความเป็นสัตว์หลงเหลืออยู่ภายใต้ตัวตนความเป็นมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี วิวัฒนาการของดาร์วินและทฤษฎีสัญชาตญาณของฟรอยด์กล่าวว่า “ความรุนแรง และความดุร้ายป่าเถื่อนในกระบวนการวิวัฒนาการ คือเรื่องธรรมชาติสำหรับเราและเป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ” (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 368)

1.2 ธรรมชาติ ศูนย์กลางแห่งสรรพสิ่ง

เมื่อทัศนคติการมองมนุษย์เป็นศูนย์กลางเริ่มเปลี่ยนแปลง การมองธรรมชาติ แบบองค์รวมเริ่มได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ “การมองโลกธรรมชาติในฐานะที่เป็นระบบประสานงานและพึ่งพิงอาศัยกันระหว่างส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่... สัตว์ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ล้วนมีส่วนร่วมจรใจให้โลกมีความสมดุลและอยู่รอดได้ ... ภาพของโลกธรรมชาติจึงเป็นภาพของความกลมกลืนท่ามกลางความหลากหลายของสิ่งต่างๆ ในโลกชีวะ” (เนืองน้อย บุญยเนตร, 2537, น. 62)

กวีนิพนธ์ที่ได้อ่าน ที่นั่นมีรัก ของไพโรรินทร์ ขาวงาม นอกจากจะมีจุดเด่น ใน เรื่องของการโยนหาถึงชนบทที่มีความผูกพันต่อธรรมชาติเชื่อมโยงกับประสบการณ์ ของกวีในอดีตแล้ว การนำเสนอภาพของธรรมชาติยังมีบทบาทสำคัญ สะท้อนให้เห็น

ถึงภาพของธรรมชาติที่งดงาม ทั้งอยู่ในฐานะมารดาผู้ให้กำเนิด ที่พึ่งพาอาศัย และผู้เยียวยาฟื้นฟูจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์

(1) ธรรมชาติในฐานะมารดาผู้ให้กำเนิด

ในกวีนิพนธ์ “แม่” กวีนำเสนอเรื่องราวของแม่น้ำมูลในฐานะมารดาหรือแม่ผู้ให้กำเนิดชีวิตทุกสรรพสิ่ง โดยมีบทบาทสำคัญในการหล่อเลี้ยงชีวิต ซึ่งเห็นได้จากการที่กวีมองแม่น้ำมูลมิใช่เพียงธรรมชาติที่ไร้ซึ่งชีวิต แต่เป็นแม่น้ำที่ให้สายเลือด น้ำนม และความอบอุ่นเสมือนมารดาผู้ให้กำเนิดเฉกเช่นมนุษย์ “แม่เลือด เลี้ยงล้ำ เลาะไหล” (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 42) นอกจากนี้แม่มูลยังมีได้เป็นผู้สรรสร้างชีวิตมนุษย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังสร้างสัตว์ ต้นน้ำ ลำธาร รวมไปถึงพืชผลมากมาย ด้วยเหตุที่ทุกสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ พืชหรือมนุษย์ล้วนต้องพึ่งพาอาศัยแม่น้ำมูลเพื่อการดำรงอยู่ แม่น้ำมูลจึงเป็นเสมือนพื้นที่ทางธรรมชาติอันเป็นจุดศูนย์กลางของทุก ๆ ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง อีกทั้งยังเป็น “ต้นทิศ ต้นที่ ต้นทาง” (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 42) หรือต้นกำเนิดของธรรมชาติด้วยตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอาร์เน นาสส์ (Arne Naess) ที่กล่าวว่า “ตัวเราถือกำเนิดจากครรภ์แห่งธรรมชาติ เช่นเดียวกับสรรพสิ่งที่ต่างมีความสัมพันธ์ต่อกัน (Arne Naess อ้างถึงใน บรรจง ปริญประโคน, 2561)

แม่มูล ไช้แค้ แม่มนุษย์

แม่พืช แม่ผุด แม่ผล

แม่สัตว์ แม่แผ่ แม่มนต์

แม่แห่ง แม่หน ต้นทาง

ต้นทิศ ต้นที่ อีสาน

ชุ่มเมื่อง ชื่นบาน สานสร้าง

ต้นปลาย สายน้ำ ท่ามกลาง

แม่เจ้า! อย่ำร้าง แม่รัก!

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 42)

ภาพฉายผ่านบทกวี “แม่” แสดงให้เห็นว่ากวีจงใจย้ำซ้ำคำว่า “แม่” เพื่อนำเสนอนัยยะบางอย่างผ่านบทกวี โดยนัยยะดังกล่าวคือความผูกพันของคนทาง

ภาคีสานกับแม่น้ำมูลที่เป็นเสมือนแม่ผู้ให้กำเนิดเป็นผู้หล่อเลี้ยงชีวิตทุกสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นการมองธรรมชาติในเชิงสัญลักษณ์ว่า “แม่น้ำ” เปรียบเสมือน “แม่” ผู้ให้กำเนิดเป็นความสัมพันธ์ที่มองว่าทุกสรรพสิ่งต่างยึดโยงซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ก็กล่าวขอรับรองแม่น้ำ “แม่เจ้า! อย่าร้าง แม่รัก! (ไพโรจน์ทร์ ชาวงาม, 2545, น. 42) แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและอำนาจของธรรมชาติ ดอกหญ้าให้เห็นถึงบทบาทในการกำหนดความเป็นไปของทุกสรรพสิ่งภายใต้โลกแห่งธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์มาจากธรรมชาติและเป็นเพียงส่วนหนึ่งในระบบอีกด้วย

ในขณะที่บทกวี “กู่จะบ้า” เล่าเรื่องราวของคนบ้าที่กำลังบอกกล่าวแก่มนุษย์ทุกคนว่าตนหลงทางมาจากถิ่นที่อื่น โดยในบทกวีใช้สรรพนามคำว่า “กู” ในการเล่าเรื่องราวว่า “กูมาจากท้องแม่ กูมาจากท้องน้ำ กูมาจากท้องดิน กูมาจากท้องลม กูมาจากท้องไฟ กูมาจากท้องดาวอื่น กูมาจากท้องสวรรค์ กูมาจากท้องนรก กูมาจากท้องชนบท กูมาจากกระบอกไม้ไผ่ กูมาจากอากาศธาตุ” (ไพโรจน์ทร์ ชาวงาม, 2545, น. 141) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของ “กู” ที่กำเนิดมาจากธรรมชาติ เนื่องจากสิ่งที่กวีใช้บ่งบอกถึงสถานที่เกิดล้วนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดนิเวศสำนึกประการหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายความสัมพันธ์ในระบบชีวะ และมนุษย์มิได้แยกออกจากโลกธรรมชาติ...” (เนื่องน้อย บุญเนตร, 2537, น. 62)

(2) ธรรมชาติ: ความสัมพันธ์ในฐานะที่พึ่งของมนุษย์

ธรรมชาติมีความสัมพันธ์ต่อมนุษย์ในฐานะที่พึ่งพาอาศัยมาแต่ครั้งโบราณกาล ในสังคมชุมชนบุพกาลและสังคมยุคแรกเริ่มก่อตั้งเป็นรัฐ เป็นสังคมที่มนุษย์อาศัยพึ่งพิงธรรมชาติ และมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด เนื่องจากวิถีการผลิตและปัจจัยในการผลิตยังต้องอาศัยจากธรรมชาติ (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 92) แม้แต่ในปัจจุบัน มนุษย์ยังคงพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ในฐานะที่พักพิงหรือการแสวงหาผลประโยชน์ในด้านต่างๆ จากการศึกษารวบมบทกวีนิพนธ์ ที่ได้มีรัก ที่นั่นมีรัก พบว่า

กวีได้มีการนำเสนอแนวคิดดังกล่าวผ่านบทกวีนิพนธ์ “โรงเรียนวัยเยาว์” ความตอนหนึ่ง
ว่า

“ที่ทำน้ำ...	เรากระโดดโลดรั่า ระวังง่าย
ฝั่งสูงลิ่ว ตัวเราปลิว น้ำกระจาย	ตีลังกา หน้าหงาย ทำทนายธรา
...	
ที่บึงน้ำ...	เราลัดเลาะละเมาะหาดอกหญ้าไหว
นกหนูปูปลาเสาะหาไป	ผลหมากรากไม้ได้พอกิน”

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 150)

จากบทกวีข้างต้นจะเห็นได้ว่า มนุษย์ได้พึ่งพาอาศัยธรรมชาติในด้านต่างๆ
ไม่ว่าจะเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือเป็นแหล่งอาหาร นอกจากนี้การเลือกสรรค่า
และการบรรยายฉากเป็นสถานที่ต่างๆ แสดงให้เห็นถึงความงดงามของธรรมชาติ ซึ่ง
ได้แรงบันดาลใจมาจากความทรงจำของกวีที่เคยประสบพบเจอ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กวี
กำลังโยยหาความงดงามในอดีตของธรรมชาติที่ตนได้พึ่งพาอาศัย

“ยิ่งเด็ดยิ่งสุ” กวีได้มีการนำเสนอธรรมชาติในฐานะที่พึ่งพิงเช่นกัน ด้วยการ
แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติของมนุษย์ ดังบทกวีความตอนหนึ่งว่า

ข้ายิ่งเด็ดเจ้ายิ่งสุชื่อยอดอ่อน	ยิ่งอวบงามในแดดร้อนในฝนหนัก
เจ้าตำลึงเจ้ากระถินถิ่นพันัก	ครองสารับอาหารหลัก “ผักหัวใจ”

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 154)

จากบทกวีข้างต้น มนุษย์มีการพึ่งพาธรรมชาติ ด้วยการนำตำลึงและกระถิน
ซึ่งเป็นตัวแทนของธรรมชาติมาใช้ในการประกอบอาหาร แสดงให้เห็นบทบาทและ
ความสำคัญของธรรมชาติในฐานะเป็นแหล่งอาหารของมนุษย์ นอกจากนี้ กวีได้แสดง
ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในลักษณะที่แยกออกจากกันไม่ได้

เนื่องจากธรรมชาติเป็นเสมือนปัจจัยสี่ อาทิ เป็นแหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัยซึ่งมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ การที่กวีได้นำเสนอแนวคิดดังกล่าว จึงเป็นเสมือนการตอกย้ำความสำคัญของธรรมชาติ “ในฐานะที่พึงพา” นั่นเอง

(3) ธรรมชาติ: ในฐานะพื้นที่แห่งการเยียวยาชีวิต

การมองธรรมชาติแบบองค์รวม ส่งผลให้มนุษย์เกิดการลดอัตตาตัวตนของตนเอง เห็นได้จากบทบาทหนึ่งของธรรมชาติในฐานะพื้นที่แห่งการเยียวยาจิตใจ ซึ่งช่วยผสานสัมพันธ์ภาพระหว่างเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการเยียวยาความทุกข์ ความเครียดภายในจิตใจให้ลดลงอีกด้วย

“สิ่งที่สูญไปและเหลืออยู่ของเรา” กวีได้มีการนำเสนอบทบาทของธรรมชาติในฐานะพื้นที่แห่งการเยียวยาจิตใจ โดยกล่าวถึงการโหยหาอดีตในวัยเยาว์ที่แสดงถึงการยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตามแนวคิดดังกล่าว ดังบทกวีความตอนหนึ่งว่า

วัยเยาว์ของเราหาย	สลายไปในเครือข่าย
เพลงหวังของวังเวง	จึงบรรเลงตลอดเวลา
ดวงใจของเราอ่อน	เกินอุทธรณ์ต่อหินผา
รอยร้าวของน้ำตา	จึงสาดซ้ำเพียงฝนซัด...

(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 52)

จากบทกวีจะเห็นได้ว่า เมื่อ “วัยเยาว์” เป็นภาพแทนของชนบทในอดีตสูญหายไปเนื่องจากภาวะเครื่องเครียดซึ่งอาจหมายถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบเจอในชีวิต ทำให้กวีเกิดความรู้สึกโหยหาที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อมนุษย์มีความทุกข์หรือมีเรื่องราวที่ผิดหวังในชีวิต มักหันหน้าเข้าสู่ธรรมชาติ ถือเป็นกรบอกกล่าวต่อธรรมชาติ ระบายอารมณ์และปรับสภาพจิตใจของตนให้ดีขึ้น ซึ่งการที่มนุษย์หันหน้าเข้าสู่ธรรมชาตินั้น สะท้อนให้เห็นว่าธรรมชาติมีบทบาทสำคัญที่อยู่ในฐานะผู้เยียวยา

เช่นเดียวกับ “ยิ่งเด็ดยิ่งสู้!” กวีก็กล่าวถึงเรื่องราวของต้นกระถินและเถาตำลึง ขณะกำลังแตกยอดงามบนรั้วรดหนามของบ้าน ซึ่งแต่ก่อนรั้วบ้านเป็นเพียงรั้วไม้ไผ่ แต่ด้วยความเจริญที่เข้ามาสู่สังคมชนบท ทำให้คนในหมู่บ้านเปลี่ยนเป็นรั้วรดหนาม แทน ดังบทกวีความตอนหนึ่งว่า

แต่ก่อนฟิ่งไม้ไผ่เป็นรั้วบ้าน	แต่นี้กลับระแวงกลัว “รั้วรดหนาม”
กันเขตเรือนแต่ละเรือนเหมือนรั้วงาม	แต่เป็นอยู่แต่ละยาม “หนามหัวใจ”
แต่ละใจแต่ละเรือนเหมือนมีรั้ว	หนามลวดคมข่มกลัวเขตรั้วใกล้
กลับเหลือเชื่อเมื่อยังมีเหลือบางเยื่อใย	แต่ละครีวคล้ายไกลเหมือนใกล้กัน
ยอดตำลึงแตกยอดตลอดรั้ว	ยอดกระถินทั่วหัวเห็นอรั้วกัน
จึงยิ่งเด็ดยิ่งสู้ชูตะวัน	ยิ่งชูดาวชูจันทร์วันศกกาล

(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 154)

จากบทกวีจะเห็นได้ว่า การที่รั้วบ้านเป็นเพียง “ไม้ไผ่” ธรรมดาเสมือนเป็นตัวแทนของธรรมชาติ “แต่ก่อนฟิ่งไม้ไผ่เป็นรั้วบ้าน แต่นี้กลับระแวงกลัว รั้วรดหนาม” แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ แต่เมื่อรั้วรดหนามที่เป็นตัวแทนแห่งความเจริญเข้ามาในชุมชน ทำให้เกิดความหวาดระแวง “หนามลวดคมข่มกลัวเขตรั้วใกล้” มนุษย์จึงเกิดความรู้สึกแปลกแยก และสร้างความเป็นอื่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านเริ่มถดถอยลง “แต่ละใจแต่ละเรือนเหมือนมีรั้ว” ต้นกระถินและเถาตำลึง ซึ่งเป็นภาพแทนของธรรมชาติ ได้เข้ามาทำหน้าที่สานสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์อีกครั้ง เนื่องจากทั้งสองครีวเรือนต่างพึ่งพาอาศัยกระถินและตำลึงเป็นอาหาร ทำให้มีโอกาสได้มาพบปะพูดคุยกันมากขึ้น จึงกล่าวได้ว่านอกจากมนุษย์จะพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นแหล่งอาหารแล้ว ธรรมชาติยังมีบทบาทสำคัญที่ช่วยเยียวยา มิตรภาพและสานสัมพันธ์อันดีงามระหว่างมนุษย์อีกด้วย

(4) ธรรมชาติ: ในฐานะคั่นช่องส่องพุทธธรรม

การให้คุณค่าและความสำคัญกับธรรมชาติ โดยการประกอบสร้างให้มนุษย์เป็นพืชพรรณหรือสัตว์ต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งธรรมชาติ แสดงถึงความใกล้ชิดและเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างกลมกลืน เช่นเดียวกับการใช้ลักษณะของธรรมชาติเพื่อเป็นกระจกส่องสะท้อนหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการให้คุณค่ากับธรรมชาติเสมือนเป็นสิ่งประเสริฐที่ควรยึดมั่นปฏิบัติตาม โดยในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยจำนวนมาก กวีได้นำเสนอความคิดเรื่องธรรมะจากธรรมชาติ เป็นสาระสำคัญที่สื่อให้ผู้อ่านได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของธรรมชาติ และน้อมนำสุนทรียะแห่งธรรมชาติ มาเป็นครูผู้นำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบสุข ปราศจากความเห็นแก่ตัว และความขัดแย้ง กล่าวอีกนัยได้ว่า สัจธรรมในพระพุทธานุศาสนาล้วนเกิดขึ้นกลายเป็นคำสอนที่มาจากธรรมชาติ (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2544, น. 260)

ลักษณะความเชื่อมโยงระหว่างธรรมะกับธรรมชาติสอดคล้องกับบทกวีนิพนธ์ของไพโรจน์ที่สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ของกวี ในการมองเห็นความงดงามของธรรมชาติ ที่เชื่อมโยงกับคติธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างลึกซึ้งลงตัว ดังเช่นในบท “ภูจะบาน” กวีนำเสนอเรื่องราวของมนุษย์ที่ตื่นขึ้นมาแล้วพบว่าตนได้กลายเป็นดอกบัวอยู่ในสระหลังบ้าน เป็นบัวใต้น้ำที่ต้องพบเจอกับเต่าและปลา ที่คอยจ้องแทะเล็มเพื่อขัดขวางไม่ให้บัวได้ไหลพ้นน้ำ เช่นเดียวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เปรียบดอกบัวออกเป็นสี่เหล่า โดยมีสัตว์ดังกล่าวเป็นมารผจญมิให้หลุดพ้น ซึ่งเป็นการใช้ธรรมชาติเพื่อสะท้อนคำสอนเกี่ยวกับดอกบัวสี่เหล่าของพุทธศาสนาที่เชื่อว่ามนุษย์มี 4 จำพวก อันได้แก่ ดอกบัวพ้นน้ำ (อุคคตัตถุญ) พวกที่มีสติปัญญาฉลาดเฉลียว ดอกบัวปรึมน้ำ (วิปจิตถุญ) พวกที่มีสติปัญญาปานกลาง ดอกบัวใต้น้ำ (เนยยะ) พวกที่มีสติปัญญาน้อยและดอกบัวจมน้ำ (ปทปรมะ) พวกที่ไร้สติปัญญา ดังบทกวีความตอนหนึ่งว่า

“เช้าวันหนึ่ง ตื่นขึ้นมา ภูพบว่า ภูไม่ได้เป็นคน ภูกำลังเป็นบัว เป็นบัวใต้น้ำ ต่ำตื้น
บึงบัวหลังบ้าน อุดมไปด้วยมิตรสหายศัตรูจำพวกเต่า ปลา”

...

หลายบัวสงบงามเบื้องหน้าองค์พระ หลายบัวสลดสลายในถึงขยะ
บัวขาวภู สงบเบื้องหน้าองค์พระ บัวช้ำยภู สลดสลายในถึงขยะ”

(ไพรวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 147)

นอกจากนี้ก็ยังได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับดอกบัวสีเหล่านี้ว่า ถึงแม้จะพ่นน้ำเป็น
ดอกบัวที่พร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะสามารถบรรลุธรรม
ทางศาสนาได้ เห็นจากบัวหนึ่งไปสู่อีกหนึ่ง องค์พระ แต่บัวหนึ่งลงถึงขยะ สูดทำย
กวีก็ได้แสดงให้เห็นว่า ถึงอย่างไรก็ตามมนุษย์เราไม่ควรที่จะเป็นบัวใต้น้ำ ดังบทกวี
“ภูจะบาน ! ภูจะบาน ! ภูจะบาน ! หาแยแสไม่ว่า เต่าตะกอลหลายตัว พวกมันกำลัง
จ้องกูดอยู่อย่างกระหาย !” (ไพรวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 147)

(5) ธรรมชาติ: อดตาตัวตนสู่ความเป็นหนึ่งเดียว

ในโลกแห่งมนุษย์เป็นศูนย์กลาง “มนุษย์มีสถานะเป็นนายเหนือธรรมชาติ
และมีความชอบธรรมที่จะจัดการธรรมชาติให้เป็นไปตามความต้องการสถานะ
ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติจึงเป็นไปในลักษณะของการแบ่งแยกและสร้างขนชั้นตาม
กระบวนทัศน์แบบกลไก” (ศุภิสรา เทียนสว่างชัย, 2560, น. 15) ทางกลับกัน ในโลก
แห่งธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง สิ่งมีชีวิตทั้งหมดบนโลกล้วนมีความสัมพันธ์กันแบบอิง
อาศัย ทำให้ทุกๆ องค์ประกอบในโลกมีบทบาทเท่าเทียมกัน และเป็นหนึ่งเดียวกัน
เช่นเดียวกับมนุษย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของโลกทางธรรมชาติ

“หมู่บ้าน กล่อมเมือง” กวีได้นำเสนอ “วิถีชีวิตของจักรวาล” ที่เป็นเสมือน
ตัวแทนแห่งธรรมชาติและ “ข้า” เป็นตัวแทนมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกัน
โดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ กวีใช้คำว่า “เป็น” ในการแสดงให้เห็นว่า “ทุกสิ่ง
ทุกอย่างคือหนึ่งเดียวกัน เชื่อมโยงผสมผสานกลมกลืน และเป็นส่วนหนึ่งของมันและ

กัน โดยทุกชีวิตอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ “ไม่ได้มีสถานะเหนือกว่า” (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 33) ทำที่สุด กวีได้เกิดการตั้งคำถามว่า “ข้าเป็นของใคร” ซึ่งเป็นการตั้งคำถามแสดงถึงการตระหนักถึงตัวตนแห่งธรรมชาติ (Ecological Self) จากการใช้ “ข้า” หรือ ตัวแทนแห่งมนุษย์รับรู้ถึงธรรมชาติในฐานะว่าเป็นตัวตนของเรา ปราศจากการดำรงอยู่อย่างแปลกแยก ซึ่งถือเป็นกระบวนการทางจิตวิญญาณที่มีความลึกซึ้งและประจักษ์แจ้งในตัวตนอย่างแท้จริง โดยเริ่มต้นจากอัตตาตัวตนขยายสู่การมองสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และธรรมชาติรอบตัวที่หลากหลาย ดังบทกวีความตอนหนึ่งที่ว่า

“ข้าเป็นของจักรวาล	จักรวาลเป็นของข้า
ข้าเป็นของโลก	โลกเป็นของข้า
ข้าเป็นของสังคม	สังคมเป็นของข้า
ข้าเป็นบ้านเมือง	บ้านเมืองเป็นของข้า
ข้าเป็นของข้า	ข้าเป็นของใคร”

(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 70)

2. กลวิธีการนำเสนอธรรมชาติ เสียงเพรียกพร่ำจากไพรพฤกษ์

กลวิธีการนำเสนอเป็นวิธีการหนึ่งที่กวีนำประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสรรค์ผลงานให้มีความโดดเด่นและน่าสนใจ ในกวีนิพนธ์เรื่อง ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก ของไพโรรินทร์ ขาวงาม กวีได้มีการเลือกใช้กลวิธีการนำเสนอได้อย่างหลากหลาย ผู้เขียนได้แบ่งประเด็นเรื่อง กลวิธีการนำเสนอตามหัวข้อต่างๆ ได้แก่ กลวิธีทางภาษา กลวิธีการใช้สัญลักษณ์ และ กลวิธีการเล่าเรื่อง สามารถสรุปและอธิบาย ได้ดังนี้

2.1 ภาษา: วัตถุประสงค์สำคัญของบทกวี

ภาษาคือวัตถุประสงค์สำคัญในการสร้างสรรค์บทกวีให้มีชีวิตชีวา ดังนั้น ภาษาจึงมีความสำคัญในการนำเสนอบทกวีให้มีความน่าสนใจและวิจิตรงดงามมากยิ่งขึ้น รวมบทกวี “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” กวีเลือกใช้กลวิธีทางด้านภาษาได้อย่างน่าสนใจ สามารถสะท้อนแนวคิด ทศนคติ และมโนภาพเกี่ยวกับธรรมชาติที่ต้องการสื่อได้อย่างอย่าง ลุ่มลึกและมีชั้นเชิง สามารถอธิบายได้ดังนี้

การใช้ภาพพจน์ กวีเลือกใช้ถ้อยคำสำนวน ทำให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพ และจินตภาพ เข้าใจเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามไปกับภาษาของกวี ในรวมบทกวี “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” โดดเด่นด้วยการเลือกใช้สัญลักษณ์แฝงความหมายไว้เป็นจำนวนมาก เช่นคำว่า “ดาว” หมายถึง เด็กที่มีความบริสุทธิ์สว่างไสวดังดวงดาว ดังบทกวี “ครอบครัวของดวงดาว” ความตอนหนึ่งว่า

หนังสือพิมพ์ครอบครัว	อ่านระทึกร้อนร้อนหนาวหนาว
“เด็กเด็กกลายเป็นดาว”	กลายเป็นข่าวทุกท้องถิ่น
แหงนดู ฦ ฟากว่าง	พรางดาวรัว และดาวริน
หยาดแสงระทมศิลป์	ระกำจินตนาการ

(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 62)

จากบทกวี เป็นเรื่องราวของเด็กที่กำลังหนีออกจากบ้านเมตตาในปี 2543 กวีใช้คำว่า “ดาว” เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงเด็กๆ ที่มีความบริสุทธิ์และเป็นที่น่าสนใจในสังคม ขณะนั้น น่าสังเกตว่า “ดาว” ที่กวีเลือกใช้อาจเปรียบเป็นตัวแทนของธรรมชาติที่แสดงถึงความสว่างไสวและอ่อนโยนเช่นเดียวกับเด็กที่ยังเยาว์วัยและมีไฟแห่งความหวัง โดยกวีนำลักษณะของธรรมชาติสร้างความหมายให้แก่เด็กได้อย่างน่าสนใจ

นอกจากนี้คำว่า “ดาว” ยังถูกใช้ซ้ำอย่างต่อเนื่อง เช่น คำว่า “ดาว” ที่หมายถึงมนุษย์ผู้ที่มีความฝันในชีวิต ดังบทกวี “พฤศจิกายนต์: ในปรากฏการณ์ของฝนดาวตก” ความตอนหนึ่งว่า

ณ ฟากฟ้า ดวงดาวระย้าระยับ	ยั่วชาวดินยอมรับนับดาวฝัน
จะดาวนี้ ดาวโน้น หรือดาวนั้น	ต่างทอแสงแข่งขันประชันดาว

(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 106)

จากบทกวีข้างต้น กล่าวถึงคนที่มีความฝันต้องการเจิดจรัสบนท้องฟ้า แสดงถึงการใช้สัญลักษณ์ของคำว่า “ดาว” ได้อย่างชัดเจน จะสังเกตได้ว่ากวีมักใช้ “ดาว” ซึ่งมีลักษณะทางธรรมชาติ คือ ความโดดเด่น สว่างไสว มาเป็นสัญลักษณ์ของมนุษย์ผู้มีความฝัน นอกจากนี้ ยังปรากฏการใช้ภาพพจน์ประเภทบุคคลวัต โดยกวีใช้ในการนำเสนอธรรมชาติให้มีความมีชีวิต ความรู้สึกนึกคิดคล้ายกับมนุษย์ดังบทกวี “ตะวันตกกนไก้” ความตอนหนึ่งว่า

ตะวันตกกนไก้	ก่อนหัวใจนกสิ้น
โถมดอเฮ้ย! งยีน	สักหน่อยจินตนาการ
เรายินดียิ่งแล้ว	ในเถื่อนแถวทางท่าน
ปีกเราหยุดทำงาน	เพราะเพิ่งผ่านสงคราม

(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 11)

จากบทกวีจะเห็นได้ว่า นกได้พลัดตกลงมาในพุ่มหญ้าใกล้กับรังมด จึงพูดคุยสนทนากับมด ก่อนที่มดจะมอบวาระสุดท้ายให้กับนกในตอนจบ ซึ่งการพูดเป็นการแสดงออกับกิริยาเฉกเช่นเดียวกันกับมนุษย์ที่กวีต้องการสร้างให้ธรรมชาติสามารถพูดและตอบโต้ทางความรู้สึกได้ เห็นได้ว่ากวีใช้บุคคลวัต เพื่อสะท้อนทัศนคติและความรู้สึกจากมุมมองของธรรมชาติได้อย่างน่าสนใจ

ทั้งนี้ การใช้ภาษาด้วยการเปรียบเทียบให้เข้ากับธรรมชาติ นอกจากมองเป็น
 ขนบหนึ่งแล้ว อีกด้านหนึ่งอาจชี้ให้เห็นความใกล้ชิดระหว่างลักษณะและพฤติกรรม
 ของมนุษย์ที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ อันเป็นจุดมุ่งหมายหนึ่งที่ปรากฏในบทกวีชุดนี้ที่
 ต้องการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแบบองค์รวมที่มนุษย์
 ไม่สามารถแยกออกจากธรรมชาติได้

ต่อมา การใช้เครื่องหมายวรรคตอน คำประพันธ์ในอดีตมักไม่ปรากฏการใช้
 เครื่องหมายวรรคตอนมากนัก ในขณะที่กวีนิพนธ์สมัยใหม่ กวีมักเลือกสรรเครื่องหมาย
 วรรคตอนต่างๆ เพื่อเน้นย้ำความหมาย และสื่ออารมณ์ความรู้สึกต่อผู้อ่าน โดยรวม
 บทกวี “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” ปรากฏการใช้เครื่องหมายวรรคตอนจำนวนมาก ได้แก่

- เครื่องหมายอัฒประกาศ	“ ”	ใช้เพื่อเน้นข้อความสำคัญ, คำพูด
- เครื่องหมายอัศเจรีย์ หรือตกใจ	!	ใช้เพื่อเน้นย้ำความรู้สึก อารมณ์ที่ดูตัน
- เครื่องหมายปรัศนี หรือคำถาม	?	ใช้เพื่อให้ผู้อ่านนึกคิด, ตั้งคำถาม
- เครื่องหมายจุดไข่ปลา	...	ใช้เพื่อเน้นละคำ เน้นคำให้มีอารมณ์ดูตัน
- เครื่องหมายยัติภังค์	-	ใช้เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ความหมาย
ระหว่างคำ 2 คำ
- เครื่องหมายไปยาลใหญ่	ฯลฯ	ใช้เพื่อแสดงว่าแนวคิดแบบนี้ยังมีอีกมาก
- เครื่องหมายนชลิขิต หรือวงเล็บ	()	ใช้เพื่อเน้นข้อความสำคัญ

เครื่องหมายในบทกวี “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” เป็นการให้ความหมายจากการ
 วิเคราะห์ตีความประกอบกับความหมายทางหลักภาษา ซึ่งจะเห็นได้ว่าการปรากฏใช้
 เครื่องหมายทั้งสิ้น 7 เครื่องหมาย แสดงให้เห็นว่ากวีต้องการเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึก
 “ลมตะวันตกเฉียงเหนือ” ความตอนหนึ่งว่า

ทิศทางศรัทธา ดิน! ไฟ! ข้า! เจ้า! กิน! อยู่! อยู่! เหง้า! เก้า!
ใหม่! ใช้! สร้าง! เพื่อน เอ๋ย! คุณัน! ใครกันฝันค้าง? หัวใจใครบ้าง! เคียงข้าง
ดอกจาง?

(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 26)

ตัวอย่างการใช้เครื่องหมายอัศเจรีย์และปรัศนีข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการเน้นย้ำ
ความรู้สึกที่หนักแน่น โดยการแบ่งจังหวะเป็นคำๆ เพื่อย้ำความ และตั้งคำถามต่อ
ผู้อ่านเกี่ยวกับการกระตุ้นเตือนจิตสำนึกของมนุษย์ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เห็นได้
จากบทกวี “ลมตะวันตกเฉียงเหนือ” ข้างต้น กวีนำเครื่องหมายอัศเจรีย์วางไว้ตำแหน่ง
หลังคำที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเช่น “ดิน” “ไฟ” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ “เจ้า”
คำเรียกหมู่มิตร หรือแม้แต่การกิน การอยู่อาศัย แสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
ระหว่างวิถีชีวิตของกวีกับธรรมชาติที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ นอกจากนี้ การใช้
เครื่องหมายดังกล่าว ได้เข้ามามีส่วนสำคัญในการเร้าอารมณ์ ปลุกฝังจิตสำนึกของ
ผู้อ่าน และยังเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกของกวีต่อธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง และ
หนักแน่นอีกด้วย

2.2 กลวิธีการเล่าเรื่อง: จากประสบการณ์ สู่อการสร้างเรื่อง

บทกวีนิพนธ์เรื่อง “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” ของไพโรรินทร์ ขาวงาม จะเห็นได้ว่า
กวีเป็นผู้ที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
การนำเสนอภาพชนบทที่มีความงดงาม รวมถึงการนำดิน ไฟ อากาศหรือส่วนประกอบ
ต่างๆ ของธรรมชาติมาใช้ในการนำเสนอเรื่องราว ซึ่งกลวิธีสำคัญและมีความโดดเด่น
คือ การเล่าเรื่องของกวีผ่านประสบการณ์ และการเสพข่าวสารบ้านเมือง ในกวีนิพนธ์
“บ้านเกิด” ไพโรรินทร์ได้ใช้วิธีการนำเสนอโดยการเล่าเรื่องผ่านตัวละครคนโดยการ
ใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 คือคำว่า “ข้า” ซึ่งการนำเสนอโดยตรงผ่านลักษณะจิตใจ ความรู้สึก
นึกคิด อุปนิสัยใจคอ วิธีคิด ปรัชญาชีวิต หรือภาวะจิตใจของตัวละคร

แม่น้ำ น้ำใจ ถิ่นไทย หลายถิ่น
ต่างเมืองต่างมีวิถีเคยกทำ

ข้าอาบ ข้ากิน ยินดี ชื่นฉ่ำ
ข้าเคยจดจำ ข้าเคยลิ้มเลือน

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 21)

จากบทกวีนิพนธ์ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงอาการโหยหาอดีตของไพวรินทร์ผ่านตัวละคร “ข้า” โดยสะท้อนตัวตนของเขาคู่ที่มีความผูกพันกับแม่น้ำผ่านเนื้อความในบทกวี ความเข้าใจและระลึกนึกถึงต่อธรรมชาติ ถือเป็นกรบอกเล่าเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

บทกวี “ทุ่งเลี้ยงสะแบงหลวง” กวีใช้วิธีการนำเสนอโดยการเล่าเรื่องผ่านตัวละคร “ผู้เฒ่า” ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องโดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 โดยเนื้อความในบทกวีบอกเล่าถึงผู้เฒ่าที่มีความผูกพันกับต้นสะแบงหลวงสะท้อนให้เห็นว่ากวีมีความเข้าใจบริบทของธรรมชาติ การอยู่ร่วมกัน กับสรรพสิ่งต่างๆ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ที่กวีนำเสนอผ่านตัวละครอีกด้วย

ผู้เฒ่าเล่านิทาน
เต็ง รัง ยาง ใต้ฟ้า
เนินนาฮีสานหนาว
ยี่ดเยื่อสายฝนแรง

ทุ่งฮีสานวันแดดกล้า
เหยียดเหนือนาทำทุ่งเลี้ยง
ยี่งยี่ดยาวฮีสานแห้ง
ยี่งสะแบงสะบัดลม

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 38)

จะเห็นได้ว่าประสบการณ์ในวัยเยาว์ของกวีที่เคยผูกพันในอดีตได้หล่อหลอมตัวตนของเขาผ่านบทกวีนิพนธ์ ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวชุดความคิดที่เคยพบเจอทำให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกโหยหาอดีตและระลึกนึกถึงถิ่นฐานบ้านเกิด ซึ่งการโหยหาอดีตหรือถวิลหาอดีตเป็นการมองย้อนอดีตที่ยึดโยงระหว่างชีวิตในปัจจุบันกับประสบการณ์ในอดีต ทำให้กวีได้คิดใคร่ครวญ ทำความเข้าใจความเป็นไปของชีวิตมากยิ่งขึ้น

นอกจากการเล่าเรื่องโดยอาศัยประสบการณ์จริงแล้ว กวียังมีการนำเสนอเนื้อหาที่ยึดโยงกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ผ่านการเสพข่าวหนังสือพิมพ์สู่การบรรจงแต่งเรื่องราวเป็นกวีนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ และเข้าใจสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ตัวอย่างบทกวีนิพนธ์ “บิดาวิวากับบุตร” ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ปรากฏเป็นข่าวเกี่ยวกับพ่อข่มขืนลูกสาวจนเกิดการฆาตกรรม และศีลธรรมจรรยาแห่งความเป็นมนุษย์ ทำให้ต้องตกลงปลงใจแต่งงานกับลูกสาวของตนเอง ดังบทกวีความตอนหนึ่งว่า

ครานั้น ท่านบิดา	เข้าวิวากับบุตรี
สืบทอดเพียงใจผี	ผ่านวิธีที่เปิดเผย
น้ำผึ้งพระจันทร์หยด	เป็นน้ำกรต รดโลกแยบ
ข่าวชรม ลมร่ำเพย...	“เงยหน้า...นางพ้าน้อย!”

(ไพโรจน์ทร์ ชาวงาม, 2545, น. 65)

จากบทกวีนิพนธ์ข้างต้น กวีพยายามนำเสนอการกระทำของตัวละครที่ผิดแผกไปจากวิถีมนุษย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลพวงมาจากการพัฒนาของสังคมเมือง และระบบทุนนิยม ส่งผลต่อทัศนคติและความคิดภายในจิตของมนุษย์ ทำให้กลับเห็นการทำผิดศีลธรรมเป็นสิ่งที่ดีงาม สังเกตได้จากแขกที่เข้ามาร่วมงานต่างก็พากันสำเร็จสำราญยินดีกับท่านบิดา และกวียังได้เชื่อมโยงไปสู่มิติของธรรมชาติที่วิปริตแปรปรวน ดังบทกวีความตอนหนึ่งว่า

ครานั้น ทุกแขกเหวอ	เสียงเลือดเนื้ออ้อมสนาน
ครานั้น ต่างร่วมงาน	สำเร็จสำราญทุกย่านถิ่น
ครานั้น มนุษย์ สัตว์	กำหนดกำหนดทั้งแผ่นดิน
ครานั้น ต่างไต่ยิน	เสียงร้องดินแดนตรีใจ

(ไพโรจน์ทร์ ชาวงาม, 2545, น. 65)

กล่าวได้ว่า ในการเล่าเรื่องราวผ่านบทกวีนิพนธ์ กวีได้มีการนำเสนอเรื่องราว ความรู้สึกของตนเอง รวมไปถึงความรู้สึกของสรรพสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ ธรรมชาติ หรือแม้แต่สิ่งของที่ไม่มีชีวิตซึ่งการเชื่อมโยงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับสภาวะอารมณ์ ความรู้สึก ไม่ว่าจะอารมณ์สุขหรือเศร้า ธรรมชาติเป็นมิตรที่ดีที่มีส่วนรับรู้ ช่วยเหลือดังที่ปรากฏในบทกวี สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทัศนวิสัยอีกด้วย

2.3 สัญลักษณ์: การประกอบสร้างความหมาย สัญลักษณ์นำเสนอธรรมชาติ

สัญลักษณ์ (Symbol) เป็นกลวิธีสื่อสารทางวรรณศิลป์ที่แสดงภาพแห่งความรู้สึกนึกคิดในจินตนาการของตนเป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้อ่านคำนึงถึงความหมายอีกระดับหนึ่ง ที่เป็นนามธรรม โดยแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ สัญลักษณ์ที่เป็นความหมายสากลหรือแบบแผน (Traditional symbol) เป็นสัญลักษณ์ที่กวีส่วนใหญ่ใช้แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะซ้ำๆ จนเป็นที่เข้าใจและง่ายแก่การตีความ และสัญลักษณ์เฉพาะตัว (Private symbol) เป็นสัญลักษณ์ที่กวีสมมติขึ้นเองเฉพาะตัว โดยแนะนำจินตนาการให้ผู้อ่านเห็น ความรู้สึกร่วมด้วยจนสามารถตีความหมายให้เข้าใจได้ (นฤมล อินทรลักษณ์, 2545, น. 57)

จากการศึกษาบทกวีนิพนธ์เรื่อง ที่ได้มีรัก ที่นั่นมีรัก พบว่า กวีใช้สัญลักษณ์ทั้งสอง ลักษณะ เพื่อสะท้อนให้เห็นสภาพของธรรมชาติและตัวตนของความเป็นมนุษย์ที่ยึดโยงกับเรื่องศีลธรรม ดังตัวอย่างบทกวีนิพนธ์ เรื่อง “คิดถึงอีแรง” ความตอนหนึ่งว่า

อีแรง ! อีแรง !	มาเป็นฝูง มาแฝง ณ แหล่งฝัน
ณ ปลายนา หมาเนา หนองแหล่งนั้น	ยังซุ่มนุมนแมลงวัน สาละวัน
...	...
มาแล้วนั่นไง !	ฝูงแรงพันธุ์ใหม่ ได้ฟ้าหม่น
กระพือปีกบินมาท่าทางพิกล	ดำรงยับจับขนบนขอบปัญญา
...	...

เหมือนโลกแก้ง พบอีกแล้ว ! ภาพอีแร้งในความหลัง
มาอีกแล้ว ! มาอีกแล้ว ! แว่วอีกครั้ง กลางฝูงแร้ง ทูเรศทูรัง กลางฝูงคน”

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2545, น. 96-97)

จากบทกวีข้างต้น ปราบฎการใช้ภาพอีแร้ง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์เฉพาะตัวของ กวี สะท้อนภาพพฤติกรรมของสัตว์ที่ชอบกินซากสัตว์ที่ตายแล้ว โดยมีท้องทุ่งชนบท เป็นฉากในเวลาต่อมา กวีได้เปลี่ยนฉากเข้ามาสู่ใจกลางเมือง โดยอธิบายถึงลักษณะ อีแร้งว่า “หัวใส” ซึ่งเป็นกิริยาอาการของมนุษย์ที่ถูกประกอบสร้างขึ้น เพื่อวิพากษ์วิจารณ์คนในสังคมที่มีความ “เจ้าเล่ห์” นอกจากนี้ กวียังได้นำเสนอภาพลักษณะที่ไม่ดี ของสังคมเมืองผ่านการใช้สัญลักษณ์สัตว์และฉากอีกด้วย ซึ่งเห็นได้จากอีแร้งในฉาก ชนบท ที่มีลักษณะสัญชาตญาณของความเป็นสัตว์โดยทั่วไป แต่เมื่อเปลี่ยนฉากเป็น ใจกลางเมือง พฤติกรรมหรือลักษณะของอีแร้งได้เปลี่ยนไปเช่นกัน สะท้อนให้เห็นถึง อิทธิพลของความเป็นเมืองที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงสัญชาตญาณความเป็นมนุษย์ไปใน แง่ลบ โดยสรุป สัญลักษณ์ “อีแร้ง” ก็ได้เชื่อมโยงไปสู่ระดับความหมายของสัญลักษณ์ (signified) กล่าวคือ กวีตั้งใจสร้างความหมายให้ “อีแร้ง” ที่เปลี่ยนจากสัตว์สื่อถึง กลุ่มบุคคล เปลี่ยนจากพื้นที่ชนบทมาเป็นเมือง เพื่อสร้างความหมายเชิงลบของการ แย่งชิงซากศพที่ไม่ต่างจากการแย่งชิงผลประโยชน์จากสังคม ขณะเดียวกันก็ได้วิพากษ์ คนกลุ่มนั้นว่าไม่ต่างจากสัตว์นั่นเอง

นอกจากการใช้สัญลักษณ์เฉพาะตัวของกวีแล้ว ยังปราบฎการใช้สัญลักษณ์ ที่มีความหมายสากล เพื่อเสียดสีตัวบุคคลอีกด้วย ดังกวีนิพนธ์เรื่อง “ลำน่านี่นั่นสำคัญ ไฉน” ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชื่อ และการตั้งชื่อโดยทั่วไป พระสงฆ์จะตั้งตามหลัก โหราศาสตร์ สะท้อนให้เห็นเรื่องค่านิยม ความเชื่อของมนุษย์ โดยในบทสุดท้ายปราบฎ การใช้สัญลักษณ์ของสัตว์ในการเสียดสีตัวบุคคลนั่นเอง ดังบทกวีความตอนหนึ่งว่า

“ลูกกู ดูฉลาดแล้ว ชอบถาม กูเคย
 กูตอบ ก็ไปตาม คำพระ นั้นแล
 “ป่าป๊ะ” ไฉนหนอนาม ลูก “ท่วย”
 ชื่อนั้น สำคัญนะนี้ด้วย ปู่เจ้าชื่อ “ท่วย””
 (ไพโรวรินทร์ ชาวงาม, 2545, น. 105)

จากบทกวีข้างต้น คำว่า “ท่วย” เป็นคำเรียกหนึ่งที่มีมนุษย์ใช้เรียก “ควาย” ซึ่ง กวี ได้นำเอาคำดังกล่าวมาใช้เป็นสัญลักษณ์ในการเสียดสีบุคคล โดยทั่วไปควายมัก ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของผู้ใช้แรงงาน การถูกกดขี่ หรือแสดงถึงความไม่รู้หนังสือ การที่ กวี ใช้คำว่า “ท่วย” จึงเป็นการเสียดสีมนุษย์ ด้วยการนำจุดด้อยของสัตว์มาใช้ในลักษณะ ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มองตนเองเหนือกว่าสัตว์โดยทั่วไป ตลอดจนเป็นผู้ ตัดสินความดีงาม

6. สรุปผลการศึกษา

บทความวิจัย *เปรียบเทียบร่ำจากไพโรพฤษ: แนวคิดนิเวศสำนึกในรวมบทกวี “ที่ใด มีรัก ที่นั่นมีรัก” ของไพโรวรินทร์ ชาวงาม* แสดงผลการศึกษพบว่า กวีได้มีการนำเสนอ แนวคิดนิเวศสำนึกผ่านกระบวนการทัศนแบบองค์รวม หรือการมองธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของธรรมชาติ ต่อวิถีชีวิตมนุษย์ไม่ว่าจะเป็น ธรรมชาติในฐานะมารดาผู้ให้กำเนิด การช่วยเหลือเยียวยาชีวิตและจิตใจของมนุษย์ เป็นที่พึ่งพาอาศัย และเป็นเสมือนค้ำจุนของสะท้อนหลักธรรมคำสอน ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดนิเวศสำนึกที่ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่มีการกำหนด บทบาทหรือคุณค่าเพื่อผลประโยชน์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ในขณะเดียวกันผู้เขียน ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น จากการกระทำของมนุษย์ ภายใต้นิเวศมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เห็นได้จากพื้นที่ทางธรรมชาติถูกรุกราน เพื่อ ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ อีกทั้งยังส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ ธรรมชาติกลับกลายเป็นอื่น อาทิ การขยายตัวของสังคมเมือง อำนาจของระบบทุนนิยม

และบริโภคนิยมที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแห่งชนบท ภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงตกอยู่ภายใต้อำนาจที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

นอกจากนี้ กวีได้นำเสนอสารดังกล่าวที่สะท้อนแนวคิดนิเวศสำนึกผ่านกลวิธีทางด้านภาษา เพื่อเน้นย้ำความรู้สึกให้ผู้อ่านเล็งเห็นความสำคัญของธรรมชาติ เช่น การใช้สำนวนโวหาร สร้างธรรมชาติให้เป็นผู้เล่าเรื่องสื่อสารกับมนุษย์โดยตรง เพื่อบอกเล่าความเป็นไปของธรรมชาติในลักษณะที่บิดเบี้ยว และนำมาสู่การแก้ไข หรือการใช้เครื่องหมายวรรคตอน เพื่อเน้นย้ำความรู้สึกที่หนักแน่น เกี่ยวกับการกระตุ้นเตือนจิตสำนึกของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนึ่ง การที่กวีนำธรรมชาติ โดยเฉพาะสัตว์มาใช้ในการรองรับจุดด้อยของมนุษย์ ด้วยการกำหนดบทบาทและคุณค่าของสัตว์ ได้แก่ “ควาย” แสดงถึงความโง่เขลาของกลุ่มบุคคล หรือ “อีแร้ง” ที่ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงมนุษย์ที่มักข้องเกี่ยวกับสิ่งไม่ดี ซึ่งกวีมิได้ยึดติดกับการให้ความหมายของสัตว์ในลักษณะที่ตายตัว แต่มีการเปลี่ยนแปลงกลวิธีเพื่อวิพากษ์วิจารณ์สังคม ณ ขณะนั้น การใช้สัญลักษณ์ของสัตว์ดังกล่าว ล้วนเป็นการสะท้อนให้เห็นมุมมองและทัศนคติของมนุษย์ จนนำมาสู่การแบ่งแยกระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เห็นได้จากการที่มนุษย์ตั้งตนอยู่เหนือธรรมชาติ อีกทั้งยังปรากฏกลวิธีการเล่าเรื่องที่มาจากประสบการณ์และการเสพข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ ซึ่งกวีนำเสนอในลักษณะของการสร้างเรื่องราว ปรากฏการใช้ตัวละคร ฉากและแนวคิดที่สื่อถึงแนวคิดนิเวศสำนึก ทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงผลกระทบทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยหันกลับมาให้ความสำคัญในฐานะส่วนหนึ่งของระบบนิเวศอีกด้วย

อนึ่ง จากผลการศึกษาข้างต้นอาจมองได้ว่า กวีได้เชื่อมโยงธรรมชาติเข้ากับชนบท ขณะที่ทุนนิยม ความเป็นเมือง ความเป็นสมัยใหม่เป็นตัวแทนของการทำลายธรรมชาติ เหตุนี้ การมองปัญหาห้วงระหว่างสังคมเมืองกับชนบทของกวีนั้น อาจเป็นลักษณะการมองแบบวิธีคิดเรื่องคู่ตรงข้าม (binary opposition) กล่าวคือ สังคมเมืองเป็นสิ่งที่เลวร้าย ในขณะที่ชนบทเป็นตัวแทนของความบริสุทธิ์ โดยการมองดังกล่าวนำไปสู่ข้อสังเกตว่า กวีอาจกำลังประกอบสร้างภาพเหมารวม (stereotype) ระหว่างสังคม

เมืองกับชนบทแบบแช่แข็ง และลดทอนปัญหาที่ซับซ้อนของการทำลายธรรมชาติก็เป็นได้ เพราะการทำลายธรรมชาติ อาจมิได้จำกัดเพียงแค่กลุ่มคนเมืองหรือตัวแทนของทุนนิยมเท่านั้น เหตุนี้ ประเด็นดังกล่าวอาจสามารถเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นวิจัยอื่นๆ เกี่ยวกับงานของไพรวรินทร์ ขาวงามเอง หรือกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยที่มีประเด็นเกี่ยวข้อดังกล่าวได้อีกด้วย

ท้ายที่สุด แม้บทกวีชุดนี้อาจชี้ให้เห็นความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างเมืองกับชนบท แต่สิ่งนี้อาจเป็นการเน้นย้ำจุดยืนและภูมิหลังของกวีว่า ไพรวรินทร์ ขาวงาม แสดง “ตัวตนเชิงนิเวศ” ผ่านรวมบทกวี ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก ปรากฏผ่านการนำเสนอภาพของธรรมชาติผ่านตัวตนกับประสบการณ์วัยเยาว์ในชนบท ซึ่งเป็นการตระหนักถึงช่วงเวลาในวัยเด็ก จนกลับกลายมาเป็นการตระหนักเรื่องตัวตนกับตนเอง รวมถึงการโหยหาห้วงเวลาอันเลียบลับ และนำมาสู่การเล่าย้อนกลับผ่านความทรงจำที่ระลึกนึกถึงได้ ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันกับพื้นที่ทางธรรมชาติ ดิน น้ำ สถานที่ ความเชื่อ ค่านิยม ที่เป็นเสมือนบ้ำหลอมตัวตนของกวี อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานสำคัญของการเริ่มหยั่งรู้ถึงตัวตนที่สัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างเข้าใจ อาทิ ความสัมพันธ์กับพื้นที่สังคมชนบทและสังคมเมือง การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทางธรรมชาติด้วยการบอกเล่าผ่านประสบการณ์ตรงจากการสัมผัสและสัมพันธ์กับผู้อื่น จนนำมาสู่พื้นที่ตัวตนแห่งจิตวิญญาณหรือตัวตนแห่งการประจักษ์แจ้ง ที่กวีมองทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีตัวตนเชิงนิเวศ (Ecological Self) ของอาร์เน นาสส์ (Arne Naess) ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์กับธรรมชาติ ล้วนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การแสดงออกถึงความเคารพ อ่อนน้อมต่อมตนต่อธรรมชาติ จึงถือเป็นความสัมพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ จุดมุ่งหมายของชีวิตมนุษย์จึงอยู่ที่การประจักษ์แจ้งในตัวตนที่แท้จริง ซึ่งโยงกลับไปสู่การหยั่งรู้ถึงตัวตนแห่งธรรมชาติในที่สุด (บรรจง บุรินประโคน, 2561, น. 12) ดังนั้นบทความวิจัย เปรียบพรา้งจากไพรวฤทธิ์ แนวคิดนิเวศสำนึกในรวมบทกวี “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก” ของ ไพรวรินทร์ ขาวงาม จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงเสียงเรียกร้องจาก

ธรรมชาติของกวี ที่ต้องการชี้ให้เห็นผลกระทบและความสำคัญของธรรมชาติ อันควร
ได้รับการแก้ไขเยียวยาอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กานมณี ภู่วรรณ. (2547). *ความหมายและคุณค่าของชีวิตในนิเวศลุ่มลึกตามทัศนะของอาร์เน นาสส์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. <http://newtdc.thailis.or.th/docview.aspx?tdcid=100458>.

ดารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์. (2560). “การวิจารณ์วรรณกรรมแนวนิเวศ (Ecocriticism) บทแนะนำเบื้องต้น” ใน *ทฤษฎีกับการวิจารณ์ศิลปะ: ทัศนะของนักวิชาการไทย*. นาค.

ดวงมน จิตรจำนงค์. (2540). *คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2560). “ใช่เพียงแคร์จฉาน: สัตว์ศึกษาในมุมมองของการวิจารณ์แนวนิเวศ” ใน *ทฤษฎีกับการวิจารณ์ศิลปะ: ทัศนะของนักวิชาการไทย*. นาค.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556). *วรรณคดีสี่เขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย*. นาค.

นฤมล อินทรลักษณ์. (2545). *วัจนลีลาในการเสนอภาพลักษณ์สังคมเมืองในกวีนิพนธ์ของไพโรจน์ ช่างงาม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เนื่องน้อย บุญเนตร. (2537). *จริยศาสตร์สภาวะแวดล้อม: โลกทัศน์ในพุทธปรัชญาตะวันตก*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรจง บุรินประโคน. (2561). *ตัวตนเชิงนิเวศในกวีนิพนธ์ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญศักดิ์ แสงระวี. (2544). *สังขธรรมของสังคมมนุษยชาติ วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์*. ชมรมวิทยาศาสตร์สังคม.

- เบญจพร เนียรนาทสกุล. (2544). *จินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และไพรวรินทร์ ขาวงาม* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พชรวรรณ บุญพร้อมกุล. (2562). "Ecocriticism นิเวศวิจารณ์: วรรณกรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โลก". ใน *นววิถี: วิถีวิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม*. สยามปริทัศน์.
- ไพรวรินทร์ ขาวงาม. (2545). *ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีรัก*. แพรวสำนักพิมพ์.
- ศุภิสรา เทียนสว่างชัย. (2560). *แนวคิดนิเวศสำนึกในวรรณกรรมของนิรันดร์คดี บุญจันทร์* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2544). *พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่*. โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.